

KIẾN NGHỊ VÀ ĐỀ XUẤT NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG ỨNG DỤNG KHỔ MẪU BIÊN MỤC DUBLIN CORE TẠI VIỆT NAM

ThS. Nguyễn Văn Thiên

Khoa Thư viện Thông tin Trường Đại học Văn hoá Hà Nội

1. Mở đầu

Thư viện số với nhiều ưu điểm vượt trội đã được các quốc gia có nền khoa học thư viện phát triển trên thế giới phát triển từ những năm 90 của thế kỷ trước. Nằm trong lộ trình chung của sự phát triển, hiện nay xu hướng xây dựng thư viện số đang phát triển khá mạnh mẽ ở Việt Nam. Tính đến thời điểm này có hàng trăm thư viện số đã được các thư viện Việt Nam (chủ yếu là thư viện đại học) xây dựng và đang hoạt động. Có nhiều vấn đề phải quan tâm khi tiến hành xây dựng thư viện số trong đó đề trình bày, tổ chức các yếu tố siêu dữ liệu (Metadata) nhằm tạo lập các điểm truy cập tới các tài liệu số, người ta phải sử dụng các khổ mẫu biên mục. Có nhiều khổ mẫu biên mục có thể được lựa chọn để biên mục tài liệu số nhưng Dublin Core là khổ mẫu được lựa chọn áp dụng phổ biến nhất trên thế giới cũng như tại Việt Nam hiện nay.

Nhằm nâng cao hiệu quả và chất lượng ứng dụng khổ mẫu biên mục Dublin Core trong biên mục các tài liệu số, nhóm nghiên cứu thuộc Khoa Thư viện Thông tin Trường Đại học Văn hoá Hà Nội đã tiến hành một nghiên cứu về thực trạng ứng dụng khổ mẫu này tại các thư viện Việt Nam. Bài viết này tập trung vào kiến nghị đối với cơ quan quản lý nhà nước và đề xuất giải pháp nâng cao chất lượng ứng dụng khổ mẫu biên mục này tại Việt Nam.

2. Những tồn tại của việc ứng dụng khổ mẫu biên mục Dublin Core tại các thư viện Việt Nam

Để xác định được thực trạng chất lượng áp dụng khổ mẫu biên mục Dublin Core tại Việt Nam nhóm nghiên cứu đã trích rút ngẫu nhiên biểu ghi Dublin Core trong cơ sở dữ liệu của các thư viện số tại Việt Nam và tiến hành phân tích đánh giá, có sự tham chiếu với các biểu ghi được trích rút trong cơ sở dữ liệu của thư viện số của Học viện Công nghệ Massachusetts - Massachusetts Institute of Technology (MIT) Hoa Kỳ. Kết quả nghiên cứu cho thấy bên cạnh

một số ưu điểm việc áp dụng khổ mẫu này trong việc biên mục tài liệu số tại Việt Nam còn nhiều tồn tại trong đó tập trung vào:

+ Việc lựa chọn và đưa vào sử dụng các yếu tố của Dublin Core còn chưa có sự thống nhất giữa các thư viện. Thực tế này thể hiện ở cả hai cấp độ mô tả đơn giản và mở rộng.

+ Việc trình bày các yếu tố siêu dữ liệu trong khổ mẫu chưa tuân thủ triệt để các tiêu chuẩn quốc tế.

+ Phương thức biên mục còn đơn giản, chủ yếu là biên mục gốc.

+ Quy trình biên mục còn thiếu và chưa đồng bộ.

Những tồn tại này có ảnh hưởng rất lớn đến chất lượng, hiệu quả hoạt động biên mục, đồng thời tạo ra những rào cản trong việc liên kết, chia sẻ, trao đổi thông tin giữa các thư viện số trong những phạm vi khác nhau. Kết quả nghiên cứu cho thấy có nhiều nguyên nhân dẫn đến những hạn chế này trong đó tập trung vào các nguyên nhân chính sau:

+ Xây dựng thư viện số, cũng như việc biên mục tài liệu số là một vấn đề khá mới đối với các thư viện Việt Nam. Các cơ quan quản lý nhà nước về hoạt động thư viện thông tin chưa quan tâm nhiều đến lĩnh vực này, chưa ban hành các tài liệu chỉ đạo về việc thực hiện, hướng dẫn thực hiện khổ mẫu này như một chuẩn trong lĩnh vực thông tin thư viện.

+ Các thư viện Việt Nam sử dụng khổ mẫu này đều mang tính tự phát. Trước những yêu cầu của việc biên mục tài liệu xây dựng thư viện số các thư viện tự nghiên cứu và áp dụng. Điều đó dẫn đến sự không thống nhất về nhiều mặt trong việc áp dụng.

+ Đây là một khổ mẫu biên mục mới được áp dụng vào Việt Nam các công trình nghiên cứu, một cách toàn diện về việc áp dụng Dublin Core chưa nhiều. Trong đó những công trình, tài liệu mang tính qui chuẩn gần như không có, đây là lí do dẫn đến các thư viện sử dụng khổ mẫu này khá tùy tiện và không chuẩn xác, đặc biệt là việc áp dụng Dublin Core kết hợp với các tiêu chuẩn khác.

+ Trình độ của nguồn nhân lực biên mục tài liệu số cũng là một trong những nguyên nhân dẫn tới việc sử dụng khổ mẫu này chưa được hiệu quả. Kết quả trao đổi phỏng vấn những người làm công tác biên mục tài liệu số cho thấy phần lớn họ chưa được trang bị những kiến thức căn bản về khổ mẫu này.

3. Kiến nghị và đề xuất đối với cơ quan quản lý nhà nước về lĩnh vực thông tin thư viện

Qua phân tích kết quả nghiên cứu thực trạng ứng dụng khổ mẫu Dublin Core tại Việt Nam, có thể nhận thấy chất lượng việc áp dụng khổ mẫu này chưa cao. Có nhiều nguyên nhân dẫn đến thực trạng trên, nhóm nghiên cứu đã có những đề xuất cụ thể đối với các thư viện đang áp dụng. Tuy nhiên một trong những nguyên nhân quan trọng dẫn đến những bất cập, thiếu đồng bộ trong việc sử dụng khổ mẫu Dublin Core tại các thư viện Việt Nam là thiếu một sự chỉ đạo của cơ quan quản lý nhà nước mà cụ thể là Bộ Văn hoá Thể thao và Du lịch. Nằm trong tiến trình chung Chuẩn hoá – Liên kết chia sẻ - Hội nhập quốc tế trong lĩnh vực thông tin thư viện, năm 2007 Vụ Thư viện Bộ Văn hoá Thể thao và Du lịch đã có công văn khuyến nghị các thư viện Việt Nam áp dụng một số chuẩn như : Phân loại thập phân DDC, Khổ mẫu biên mục MARC 21 và qui tắc biên mục Anh Mỹ AACR2. Tuy nhiên các chuẩn này phần lớn chỉ phù hợp với việc biên mục các tài liệu truyền thống. Trong bối cảnh hoạt động xây dựng thư viện số đang ngày càng phát triển ở Việt Nam như hiện nay, việc cơ quan quản lý nhà nước về lĩnh vực thư viện thông tin ban hành các văn bản chỉ đạo về việc thống nhất sử dụng khổ mẫu Dublin Core trong phạm vi toàn quốc là rất cần thiết. Trong đó cần tập trung vào các nội dung như thống nhất về các cấp độ sử dụng, thống nhất về việc sử dụng khổ mẫu Dublin Core kết hợp với các tiêu chuẩn khác trong tổ chức các yếu tố siêu dữ liệu.

Trên thực tế liên quan đến việc áp dụng khổ mẫu biên mục Dublin Core tại Việt Nam, cơ quan quản lý nhà nước cụ thể là Bộ Thông tin và Truyền thông đã ban hành Thông tư số : 24/2011/TT-BTTTT ký ngày 20/9/2011 về việc Quy định về việc tạo lập, sử dụng và lưu trữ dữ liệu đặc tả trên trang thông tin điện tử hoặc cổng thông tin điện tử của cơ quan nhà nước. Việc ban hành thông tư số 24/2011/TT-BTTTT của Bộ Thông tin và Truyền thông là một việc làm cần thiết, đặc biệt là trong bối cảnh hiện nay Internet đang phát triển mạnh mẽ. Tuy nhiên những qui định của thông tư này về việc áp dụng của yếu tố của khổ mẫu biên mục Dublin Core chỉ phù hợp với việc lưu trữ các dữ liệu đặc tả trên trang thông tin điện tử hoặc cổng thông tin điện tử. Để vận dụng những qui định này vào biên mục các tài liệu trong thư viện số sẽ gặp nhiều khó khăn bởi tính chất

của tài liệu số, đối tượng sử dụng, chính sách cung cấp thông tin, cấu trúc của thư viện số và cổng thông tin điện tử có nhiều khác nhau.

Để tạo được sự thống nhất trong áp dụng khổ mẫu biên mục Dublin Core tại Việt Nam, Bộ Văn hoá Thể thao và Du lịch cần có sự phối hợp với các Bộ Thông tin truyền thông, Bộ Khoa học công nghệ trong việc xây dựng ban hành các văn bản chỉ đạo hướng dẫn. Với thực trạng hiện nay, Bộ Văn hoá Thể thao và Du lịch có thể căn cứ trên các nội dung của Thông tư số : 24/2011/TT-BTTTT có sự sửa đổi, điều chỉnh và ban hành qui định về việc sử dụng khổ mẫu Dublin Core để tổ chức, lưu trữ siêu dữ liệu trong các thư viện số.

Ví dụ dưới đây là đề xuất của nhóm nghiên cứu về việc điều chỉnh những qui định của thông tư số: 24/2011/TT-BTTTT nhằm tạo sự thống nhất các cấp độ sử dụng của khổ mẫu biên mục Dublin Core áp dụng cho biên mục tài liệu trong thư viện số.

Trong thông tư 24/2011/TT-BTTTT có qui định cụ thể về việc áp dụng các dữ liệu đặc tả theo chuẩn Dublin Core. Trong đó qui định rõ về việc áp dụng các yếu tố của Dublin Core như sau (Bảng 1):

- Bắt buộc sử dụng: 6/15 yếu tố.
- Khuyến nghị sử dụng: 4/15 yếu tố.
- Tùy chọn sử dụng: 5/15 yếu tố.

Bảng 1: Các yếu tố dữ liệu đặc tả theo chuẩn Dublin Core
(Ban hành theo thông tư số : 24/2011/TT-BTTTT)

TT	Yếu tố dữ liệu đặc tả		Quy định áp dụng
	Tiếng Việt	Tiếng Anh	
1	Tiêu đề	Title	Bắt buộc sử dụng
2	Người tạo	Creator	Bắt buộc sử dụng
3	Thời gian	Date	Bắt buộc sử dụng
4	Cơ quan ban hành	Publisher	Bắt buộc sử dụng
5	Mô tả	Description	Bắt buộc sử dụng
6	Định danh	Identifier	Bắt buộc sử dụng

TT	Yếu tố dữ liệu đặc tả		Quy định áp dụng
	Tiếng Việt	Tiếng Anh	
7	Ngôn ngữ	Language	Khuyến nghị sử dụng
8	Nguồn	Source	Khuyến nghị sử dụng
9	Người cộng tác	Contributor	Khuyến nghị sử dụng
10	Chủ đề	Subject	Khuyến nghị sử dụng
11	Phạm vi	Coverage	Tùy chọn sử dụng
12	Dạng	Type	Tùy chọn sử dụng
13	Định dạng	Format	Tùy chọn sử dụng
14	Quan hệ	Relation	Tùy chọn sử dụng
15	Các quyền	Rights	Tùy chọn sử dụng

Thông tin trong bảng 2 là đề xuất của nhóm nghiên cứu trong đó có những sửa đổi để phù hợp cho việc biên mục tài liệu trong thư viện số:

Bảng 2 : Qui định sử dụng các yếu tố của khổ mẫu biên mục Dublin Core trong biên mục tài liệu trong thư viện số

TT	Yếu tố của Dublin Core		Quy định áp dụng
	Tiếng Việt	Tiếng Anh	
1	Tiêu đề	Title	Bắt buộc sử dụng
2	Người tạo	Creator	Bắt buộc sử dụng
3	Thời gian	Date	Bắt buộc sử dụng
4	Cơ quan ban hành	Publisher	Bắt buộc sử dụng
5	Mô tả	Description	Bắt buộc sử dụng
6	Định danh	Identifier	Bắt buộc sử dụng
7	Ngôn ngữ	Language	Bắt buộc sử dụng

TT	Yếu tố của Dublin Core		Quy định áp dụng
	Tiếng Việt	Tiếng Anh	
8	Nguồn	Source	Bắt buộc sử dụng
9	Người cộng tác	Contributor	Bắt buộc sử dụng
10	Chủ đề	Subject	Bắt buộc sử dụng
11	Phạm vi	Coverage	Khuyến nghị sử dụng
12	Dạng	Type	Khuyến nghị sử dụng
13	Định dạng	Format	Khuyến nghị sử dụng
14	Quan hệ	Relation	Khuyến nghị sử dụng
15	Các quyền	Rights	Bắt buộc sử dụng

Luận giải về những thay đổi so với thông tư số: 24/2011/TT-BTTTT của Bộ Thông tin và Truyền thông, cụ thể như sau:

+ Yếu tố Language (Ngôn ngữ) được thay đổi từ *Khuyến nghị sử dụng* sang **Bắt buộc sử dụng**. Lý do có sự thay đổi này vì đối với tài liệu số việc thông tin đến bạn đọc về ngôn ngữ của tài liệu là cần thiết. Việc tạo ra điểm truy cập căn cứ trên đặc trưng về ngôn ngữ sẽ giúp bạn đọc có thể lọc, lựa chọn ra những tài liệu đúng với nhu cầu của mình trong hệ thống lưu trữ thông tin.

+ Yếu tố Source (Nguồn) được thay đổi từ *Khuyến nghị sử dụng* sang **Bắt buộc sử dụng**. Lý do có sự thay đổi này vì đối với tài liệu số việc thông tin đến bạn đọc về nguồn của tài liệu là cần thiết. Điều này chỉ rõ nguồn gốc của tài liệu được quản trị trong thư viện số, đây là thông tin cần thiết giúp tường minh về vấn đề bản quyền của những tài liệu được thu thập.

+ Yếu tố Contributor (Người cộng tác) được thay đổi từ *Khuyến nghị sử dụng* sang **Bắt buộc sử dụng**. Lý do có sự thay đổi này vì cũng giống như tài liệu truyền thống, một tài liệu số có thể được tạo ra nhiều hơn một tác giả. Việc qui định yếu tố này bắt buộc sử dụng sẽ tạo cho bạn đọc sự đầy đủ, đa dạng về các điểm truy cập đến tài nguyên số. Đồng thời sự qui định này sẽ tạo điều kiện

thuận lợi cho cán bộ biên mục trong việc biên mục các tài liệu có từ hai tác giả trở lên, các tài liệu có người cộng tác, hướng dẫn như luận văn, luận án....

+ Yếu tố Subject (Chủ đề) được thay đổi từ *Khuyến nghị sử dụng* sang *Bắt buộc sử dụng*. Việc qui định này là cần thiết bởi việc đưa yếu tố chủ đề vào quản lý sẽ tạo cho bạn đọc điểm truy cập đến tài nguyên số từ đặc trưng nội dung. Trên thực tế không phải bạn đọc nào tìm kiếm thông tin trong thư viện số cũng nhớ được tên tài liệu hoặc tên tác giả vì vậy việc tạo lập điểm truy cập từ chủ đề sẽ giúp cho người dùng tin sự thuận lợi trong việc tiếp cận đến tài nguyên số theo từng chủ đề.

+ Yếu tố Rights (Bản quyền) được thay đổi từ *Khuyến nghị sử dụng* sang *Bắt buộc sử dụng*. Sự thay đổi này là cần thiết bởi so với tài liệu truyền thống vấn đề vi phạm bản quyền, quyền sở hữu trí tuệ đối với tài liệu số dễ dàng hơn rất nhiều. Việc lựa chọn và đưa yếu tố này vào quản lý giúp nâng cao ý thức của bạn đọc trong việc thực thi bản quyền đồng thời thông tin đến người dùng và cộng đồng về các quyền trong việc sử dụng tài nguyên.

Tương tự như vậy, nhiều nội dung khác của thông tư có thể được xem xét kế thừa hay sửa đổi cho phù hợp và ban hành như một văn bản qui định của cơ quan quản lý nhà nước. Việc làm này sẽ tạo nên sự thống nhất về việc áp dụng khổ mẫu Dublin Core trong biên mục tài liệu số tại các thư viện Việt Nam.

4. Kết luận

Trong bối cảnh xã hội thông tin và sự phát triển mạnh mẽ của khoa học công nghệ như hiện nay có thể thấy xây dựng thư viện số là xu thế tất yếu đối với các thư viện Việt Nam. Tương tự như thư viện truyền thống, một hoạt động không thể thiếu của thư viện số, đó chính là việc tổ chức các yếu tố siêu dữ liệu nhằm kiểm soát nguồn lực thông tin và tạo các điểm truy cập giúp bạn đọc có thể tiếp cận đến tài liệu số. Dublin Core là khổ mẫu đang được sử dụng ngày càng phổ biến trong biên mục tài liệu số trên thế giới cũng như tại Việt Nam. Thực tế áp dụng khổ mẫu biên mục này tại Việt Nam còn nhiều tồn tại. Có nhiều nguyên nhân dẫn đến những tồn tại này, tuy nhiên để việc áp dụng khổ mẫu biên mục này đạt chất lượng tốt hơn rất cần đến sự chỉ đạo, định hướng phối hợp của cơ quan quản lý nhà nước.

Tài liệu tham khảo

Tiếng Việt

1. Coyle, Karen (2007), Siêu dữ liệu và mục đích của nó. *Bản tin Thư viện - công nghệ thông tin*. TP. Hồ Chí Minh.(5) tr. 25-29.
2. Nguyễn Minh Hiệp. MARC hay Dublin Core. *Bản tin thư viện công nghệ thông tin*, TP. Hồ Chí Minh.(3) tr. 12-17.
3. Phạm Minh Quân (2005), Hiểu và sử dụng Dublin Core. *Bản tin Liên hiệp thư viện*. TP. Hồ Chí Minh.(3) tr. 32-37.
4. Nguyễn Văn Thiên (2009), "Xây dựng thư viện số tại Thư viện Tạ Quang Bửu trường Đại học Bách khoa Hà Nội" *Kỷ yếu hội thảo khoa học*, Hội Thư viện Việt Nam, Hà Nội. tr.59 - 64.
5. Nguyễn Văn Thiên (2012), *Ứng dụng khổ mẫu biên mục Dublin Core trong biên mục tài liệu số tại các trường đại học Việt Nam: Báo cáo đề tài nghiên cứu khoa học*. Hà Nội.
6. Đỗ Quang Vinh (2009), *Thư viện số chỉ mục và tìm kiếm*, Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.

Tiếng Anh

7. Bowtell, Anne (2009), *Dublin Core Metada*, Libraries unlimited. Inc, Colorado.
8. Hillmann, Diane (2007), *Using Dublin Core*, IFLA, Germany.
9. Witten, Lan H (2005), *How to Build a Digital Library*, New York: Morgan Kaufmann.

Websites

10. <http://Dlib.hut.edu.vn>
11. <http://dublincore.org/documents/2005/11/07/usageguide/>
12. <http://www.lic.vnu.edu.vn:8086/jspui/handle/123456789/33>
13. <http://www.cntp.edu.vn/index.php/thu-vien-truong/thu-vien-so.html>
14. <http://lib.agu.edu.vn:8180/dspace/handle/123456789/1165>
15. http://en.wikipedia.org/wiki/Dublin_Core
16. <http://www.glib.hcmus.edu.vn/fesal/bantin303/bai6.pdf>